

Anmeldelse udi det marginale

Om Knut Ove Arntzens *Det Marginale Teater*

Af Thomas Rosendal Nielsen

Under overskriften *Det Marginale Teater* præsenterer Knut Ove Arntzen et nordisk bud på, hvordan vi kan forstå en række teaterfænomener, der fra firserne og frem til i dag afsøger og udfordrer kunstinstitutionens og værkautonomiens grænser. *Marginalitet* betegner ifølge Arntzen »yttergrænser og kan forstås både i retning af risiko såvel som utforskning af det som ligger ved yttergrænserne i geografisk og kulturell forstand.« (s. 59) Det marginale dækker hos Arntzen på den ene side over en særlig postmoderne genre forstået som *et felt* af kulturelle begivenheder og kunstværker i årene 1985-2005, der positionerer sig som kontrapunkt eller periferi til et givet centrum, samtidigt med at de, paradoksalt nok, synes at afmontere selve centrum/periferi-distinktionen for dermed at blive post-centristiske – og i den forstand vel også post-marginale; heri paradokset. På den anden side optræder det marginale som *et perspektiv*, der forsøger at undgå eller overskride geocentriske (eurocentriske), etnocentriske og »kultur-centriske« hierarkiseringer af kunstneriske og kulturelle aktiviteter. Flertydigheden i begrebet er overlagt og udgør forudsætningen for at opstille iagttagelser inden for en ganske bred objekt- og temaramme.

Bogen består af fire dele. Den første

del fremlægger det videnskabsteoretiske og historiske afsæt for fremstillingen, idet Arntzen i det første kapitel søger at positionere sig imellem en videnskabelig og en kunstkritisk position, hvorfra han vil tilnærme sig den kunstfaglige praksis ved hjælp af »levende begreber«, det vil sige metaforer og hverdagsudtryk (sedvanebegreber), som i kraft af deres associative åbenhed og nære tilknytning til praksis, skulle kunne unddrage sig uhensigtsmæssige reduktioner og distance – og dermed en »død« form for teoridannelse. I det andet kapitel etablerer Arntzen det marginale teaters historiske kontrapunkt, nemlig »den klassisk-modernistiske regikunsten« og dens borgerlige og romantiske forløbere, der cementerede kunstinstitutionen og værkautonomien som det moderne teaters thymele. Derefter peger han på 60'ernes gruppeteater, performance- og popkunst, som de første ekspeditioner i retning af det marginale.

Med dette som afsæt kan Arntzen i bogens anden og tredje del opridse en række undergrupperinger af det marginale teater med et fyldigt eksempelgalleri, der strækker sig fra Quebec til Berlin og Helsingfors, fra Julian Beck til Lars von Trier og Frank Castorf, fra visuel performance til kabaret og turisme – for bare at gøre et par ned-

slag, der markerer rækkevidden. Som et gennemgående undertema diskuterer Arntzen de såkaldt *ambiente* strategier, der på forskellige måder eksperimenterer med at overskride værkæstetikens lukkethed for at åbne sig imod eller indoptage konteksten. Efter årtusindskiftet synes det marginale teater at opløse sig i mindst to forskellige »post-marginale« tendenser: den ene derhen, hvor forholdet til værket og kunstinstitutionen ikke længere udgør et centralt omdrejningspunkt, tænk fx på oplevelsesøkonomien; den anden i retning af det han kalder det »ny-narrative«, »ny-mimetiske« eller »ny-autentiske«, hvor kunstinstitutionen iscenesætter og genfortæller en personlig eller social kontekst i en værkæstetik for at sætte et biografisk, historisk eller kulturelt materiale til forhandling indenfor kunstens rammer.

I fjerde og sidste del af bogen gøres status over det Arntzen kalder *tekstidealismen* i det nordiske teater. Hierarkiseringen af forholdet mellem dramatekst og teaterforestilling har igennem det 20. århundrede været årsag til både frugtbare og ufrugtbare stridigheder på kunstens og videnskabens slagmarker, og trods forskellige forsøg på at omvende eller ligestille hierarkiet i det marginale teater, peger Arntzen på en aktuel tendens i retning af tekstidealisme i norden. Denne skyldes ifølge Arntzen, at uddannelsen af instruktører i Norge (og i øvrigt også Danmark, m.a.) er stærkt præget af en tekstorienteret russisk teatertradition, formidlet af Irina Malochevskaya. Konsekvenserne af dette, og hvordan arven fra det marginale teater udfordrer dette forhold, anty-

des netop i Arntzens afsluttende kapitel. Pointen er nemlig den, at det marginale teater har tematiseret tekst/forestillingshierarkiet som kontingent, og selvom en aktuel tekstidealisme måske nok kan iagttages, kan den ikke længere ikklædes nogen selvfølgelighed. Det marginale teater har (i forlængelse af avantgarden) synliggjort spændingsfelterne mellem tekst og forestilling, mellem kunst og oplevelse, mellem det lokale og det globale, mellem fin-kultur og pop-kultur, mellem værk og kontekst, mellem illusion og autenticitet som forskellige mulighedsrum, hvor centrum og periferi – hvis man da stadig kan tale om sådanne – kan befrugte og bekæmpe hinanden på stadig nye måder.

Arntzen har uden tvivl fingeren på pulsen, og hans bog demonstrerer et imponerende overblik over nordisk teater i bred forstand siden 80'erne. Bogen er gavmild med interessante empiriske iagttagelser over et ganske bredt felt af objekter og temaer. Man kan dog diskutere, hvorvidt hans forsøg på at positionere sig imellem videnskaben og kunstkritikken, falder gunstigt ud for teorikonstruktionen. Hans metode med en metaforisk tilnærmelse til objektet, og hans efter alt at dømme overlagte bestræbelser på at holde begreberne åbne og flertydige, gør det til tider meget vanskeligt at finde ud af, hvor argumentationen er på vej hen, og medfører, at begreber og konklusioner ofte fremstår vagt. Den fremlagte begrundelse er en bestræbelse på at undgå en »død«, distanceret, reduktionistisk form for teori, men da bogens grundidé er ganske interessant, får man

lyst til at opfordre til at vove pelsen lidt mere, hvilket ville kræve et strengere teorialg, lidt flere reduktioner og lidt mere distance i begreberne. Lad os fx tage kernebegrebet: *det marginale*. Der spilles, som ovenfor nævnt, på en dobbelt tvetydighed i det marginale som metafor. Tvetydigheden ligger i, at det marginale både optræder som det perifere og som det post-centristiske (eller poly-centristiske om man vil). Hertil knytter sig tillige to ganske forskellige betydninger af det mere dynamiske begreb *marginalisering*, som enten en slags centrifugalkraft eller som ophævelsen af centripetale kræfter. Tvetydigheden fordobles yderligere, idet det marginale både anvendes som metafor på perspektivet og som samlebetegnelse for objekterne. Argumentet vil givetvis være, at flertydigheden netop er metaforens rigdom. Men prisen er for det første en bestemt uklarhed i opfattelsen af det marginale som et postmoderne fænomen: er det marginale postmoderne i Lyotards forstand; en praksis, der ikke længere positionerer og legitimerer sig i forhold til centrale, hierarkisk ordnede metafortællinger. Eller skal vi snarere tænke det med Deleuze og Guattari, som en vedvarende deterritorialisering og reterritorialisering – flugtlinien fra ét hierarki, der i flugten konstituerer et nyt? Tja. Hvorfor vælge, hvis man kan få begge dele? Hvorfor ikke *vælge* og så tænke tanken til ende! Prisen er for det andet, at når det marginale både anvendes som metafor for perspektivet og objektet, så bliver objektet diffust. Titlen er *det marginale teater*, men hvor går grænsen? Hvad er ikke marginalt, hvad kan ikke iagttages som

værende marginalt? Selvfølgelig er den raffinerede pointe måske netop den, at det marginale teater – fænomenet såvel som teorien om det – netop er en flugtlinie; at det ikke lader sig afgrænse eller indfange, idet det hele tiden er i færd med at undslippe sig selv udi det marginale. Denne læser havde imidlertid foretrukket en mere lukkende teoretisk dristighed, *mere at modsige*, frem for en åbnende metaforisk tilnærmelse.

Når alt dette er sagt, skal det endnu engang fremhæves, at bogen leverer et velkomment nordisk supplement af eksempler, gode refleksioner og empiriske iagttagelser i forhold til de problemer, der rejser sig i kølvandet på det, andre har betegnet som det performatives æstetik eller det postdramatiske teater. Grundidéen med at iagttage marginaliseringens dynamikker i teatrets grænse-land er interessant, og Arntzens bidrag stiller mange gode spørgsmål, som forhåbentlig får en plads i den nordiske diskussion om, hvordan vi kan beskrive det virvar af aktiviteter, der optræder og forsvinder i teatrets marginer.

Litteratur

Knut Ove Arntzen: *Det Marginale Teater*, Alvheim & Eide, Laksevåg 2007

Thomas Rosendal Nielsen

Ph.d. stipendiat med et projekt om interaktiv dramaturgi på Institut for Æstetiske Fag, Aarhus Universitet.